Journal of Research in Behavioral Sciences

Year 2024, Volume 21, Issue 4

Analyzing Communication Patterns of Couples on the Verge of Separation

Alireza Fazeli Mehrabadi[1], Samaneh Najary Forushani[2], Mohammad Mehregan[3]

1. (Corresponding author)* Assistant Professor, Department of Health Psychology, School of Behavioral Sciences and Mental Health (Tehran Institute of Psychiatry), Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.
2. PhD. Student in Counseling, Department of Counseling, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran.
3. PhD. Student in Counseling, Department of Counseling, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran.

Abstract

Aim and Background: With the increase of divorce phenomenon and social changes, couples' communication patterns have changed and it is necessary to discover and identify them. The purpose of this research was to analyze the communication patterns of couples on the verge of separation.

Materials and Methods: The qualitative research design was of thematic analysis type and the community included all couples referred for separation to counseling centers and family courts in Isfahan city, who were selected by purposive sampling method and according to the entry criteria. These people were investigated using a semi-structured interview and the data reached saturation with 12 interviews. Data analysis was performed according to the Claizian model.

Findings: After analyzing the data and coding them, 104 initial codes, 17 central codes and 3 main codes were extracted. Disregarding communication pattern, avoidant communication patterns and aggressive communication pattern in the main code and not paying attention to the other, not caring and ignoring the other, lack of companionship and empathy, not having the opportunity to be together, not participating, not giving the other a chance to speak, not expressing Emotions, forgetfulness, silence, giving reasons, condemning the other party, mental reading, alternative mechanisms, using inappropriate verbal and non-verbal ways, comparing with others, harassing the other party, lack of trust were classified in the central code.

Conclusion: Based on the findings of the research, it can be concluded that neglectful, avoidant, and aggressive communication patterns can each lead to the tendency to divorce among couples. Paying attention to the categories of the current research can be effective in order to prevent marital conflicts and reduce the divorce rate.

Keywords: Communication Patterns, Couples, Divorce

Citation: Fazeli Mehrabadi A, Najary Forushani S, Mehregan M. **Analyzing communication patterns of couples on the verge of separation**. Res Behav Sci 2024; 21(4): 637-651.

*** Alireza Fazeli Mehrabadi,**
Email: alifazeli.m@iums.ac.ir

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOI: 10.48305/21.4.637]

واکاوی الگوهای ارتباطی زوجین در آستانه‌ی جدایی

علی رضا فاضلی مهرآبادی[۱]، سمانه نجاری فروشانی[۲]، محمد مهرگان[۳]

۱- (نویسنده مسئول)* استادیار، گروه روانشناسی سلامت، دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان (انستیتو روانپزشکی تهران)، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران.

۲- دانشجوی دکتری تخصصی مشاوره، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

۳- دانشجوی دکتری تخصصی مشاوره، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

چکیده

مقدمه و هدف: با افزایش پدیده طلاق و تغییرات اجتماعی، الگوهای ارتباطی زوجین تغییر یافته و کشف و شناسایی آن ها ضروری است. هدف از پژوهش حاضر واکاوی الگوهای ارتباطی زوجین در آستانه جدایی بود.

مواد و روش‌ها: طرح پژوهش کیفی از نوع تحلیل مضمون (تحلیل تماتیک) و جامعه‌ی شامل کلیه زوجین مراجعه‌کننده برای جدایی به مراکز مشاوره و دادگاه‌های خانواده در شهر اصفهان بودند که به روش نمونه‌گیری هدفمند و بر طبق ملاک‌های ورود انتخاب شدند. این افراد با استفاده از مصاحبه نیمه ساختاریافته مورد بررسی قرار گرفتند و داده‌ها با ۱۲ مصاحبه به اشباع رسید. تجزیه و تحلیل داده‌ها مطابق با الگوی کلایزی انجام شد.

یافته‌ها: بعد ار تحلیل داده‌ها و کدگذاری‌های آن‌ها ۱۰۴ کد اولیه، ۱۷ کد محوری و ۳ کد اصلی استخراج شد. الگوی ارتباطی بی‌اعتنایی، الگوهای ارتباطی اجتنابی و الگوی ارتباطی پرخاشگرانه در کد اصلی و عدم توجه به دیگری، اهمیت نداشتن و نادیده گرفتن دیگری، عدم همراهی و همدلی، نداشتن فرصت باهم بودن، عدم مشارکت، ندادن فرصت به دیگری برای صحبت کردن، عدم بیان احساسات، فراموشی، سکوت، دلیل آوردن، محکوم کردن طرف مقابل، ذهنیت‌خوانی، مکانیسم‌های جایگزین، استفاده از راه‌های کلامی و غیرکلامی نامناسب، مقایسه با دیگری، آزار و اذیت کردن طرف مقابل، عدم اعتماد در کد محوری طبقه‌بندی شدند.

نتیجه‌گیری: براساس یافته‌های پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که الگوهای ارتباطی بی‌اعتنایی و اجتنابی و پرخاشگرانه هر کدام می‌توانند زمینه‌ساز گرایش به طلاق در بین زوجین باشد توجه به مقوله‌های پژوهش حاضر می‌تواند به‌منظور پیشگیری از تعارضات زناشویی و کاهش نرخ طلاق موثر باشد.

واژگان کلیدی: الگوهای ارتباطی، زوجین، طلاق.

ارجاع: فاضلی مهرآبادی علی رضا، نجاری فروشانی سمانه، مهرگان محمد. **واکاوی الگوهای ارتباطی زوجین در آستانه‌ی جدایی.** مجله تحقیقات علوم رفتاری ۱۴۰۲؛ ۲۱(۴): ۶۳۷-۶۵۱.

* **علی رضا فاضلی مهرآبادی،**

رایانامه: alifazeli.m@iums.ac.ir

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOI: 10.48305/21.4.637]

مقدمه

ازدواج، به‌عنوان مهم‌ترین و عالی‌ترین رسم اجتماعی برای دستیابی به نیازهای عاطفی و امنیتی افراد، همواره تأیید شده است و تداوم و بقای آن به تداوم و بقای پیوند زناشویی بستگی دارد (۱) لذا می‌توان گفت، خانواده، از مهم‌ترین سیستم‌های اجتماعی است و مقدمه تشکیل خانواده، ازدواج است (۲). عوامل متعددی پیوند زناشویی را تحت‌تأثیر قرار می‌دهند که تعدادی از آن‌ها ممکن است زوج‌ها را به سمت اختلاف، درگیری، جدایی روانی و حتی طلاق سوق دهند و برخی بر عکس، اختلافات زناشویی را کاهش داده و رضایتمندی زناشویی را افزایش دهند (۳, ۴). به ویژه به دلیل بافت فرهنگی جامعه، آسیب‌هایی که زنان بعد از طلاق می‌بینند، بیشتر از مردان است (۵). ازدواج، به ویژه زمانی‌که این وصلت منجر به یک خانواده شاد می‌شود، نه تنها باعث بهبود روحی و سلامت جسمانی می‌شود، بلکه همچنین به عنوان بذری برای پرورش ارزش‌ها در همه اعضای خانواده عمل می‌کند (۶). با توجه به اینکه خانواده مهم‌ترین نهاد اجتماعی می‌باشد متغیرهای زیادی ممکن است در روابط زناشویی و کیفیت آن تأثیر گذار باشند (۷). وقتی زوجین با عدم ارضای نیازها روبرو شوند، اختلافات بروز می‌کند. همه زوجین در حل اختلافات در ازدواج خود موفق نبودند (۸). تعارض ممکن است اشکال گوناگون داشته باشد و به صورت افسردگی یکی یا هر دو زوج، سوءرفتار با همسر و درگیری لفظی و فیزکی بین هر دو زوج بروز نموده و نهایتاً منجر به طلاق گردد (۹). وقتی خانواده نتواند زنده بماند یا به فعالیت خود ادامه دهد، طلاق راه حلی برای پایان دادن می‌شود (۱۰).

آمار طلاق در ایران رو به افزایش است به گونه‌ای که در سه ماهه اول ۱۴۰۲، از حدود ۸۰ هزار ازدواج ثبت شده، ۳۸ هزار طلاق ثبت شده است (آمار ثبت احوال کشور، ۱۴۰۲). تمایل به طلاق[1]، میل و علاقه‌مندی زوجین به جدا شدن و ترک کردن روابط زوجی در طی مراحل قانونی است که شامل سه بعد شناختی، عاطفی و رفتاری است. بعد شناختی تصورات و ادارکات فرد در مورد طلاق است در حالی‌که بعد عاطفی، هیجانات و عواطف منفی فرد نسبت به طلاق را شامل می‌شود و بعد رفتاری آمادگی فرد برای اقدامات عملی در فرایند جدایی است (۱۱). حسنی مقدم و همکاران (۱۲) بر این عقیده‌اند که امروزه مشکل اصلی خانواده‌ها، میزان ارتباطی است که اعضای آن‌ها با هم برقرار می‌کنند و مطابق با آن به حل مشکلات خود می پردازند و بر این اساس بنیان خانواده را حفظ نموده و یا به سمت طلاق و جدایی گرایش پیدا می‌کنند.

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های روابط زناشویی، چرخه‌ها یا الگوهای ارتباطی است که میان همسران شکل‌گرفته و بیشتر در پرتو تکرار استوار می‌شوند (۱۳). الگوهای ارتباطی زوجین به معنای پویایی‌های رابطه زوجین است. این الگوها مشخص می‌کنند که زوجین چطور با یکدیگر ارتباط برقرار کرده و در بستر رابطه‌ی زناشویی آن‌ها چه می‌گذرد (۱۴). ارتباط مبتنی بر الگوهای قابل قبول در اعضا خانواده و به خصوص زوجین می تواند مسیر را برای آن‌ها مشخص نموده و تشخیص مسیر حل مسائل را ساده‌تر می‌نماید. طرز ارتباط با همسر، در درک بهتر از هم و پیش‌بینی الگوهای رفتاری و ارتباطی بسیار مؤثر بوده و به ویژه زمانی که زوجین نیاز به حل مشکلات و چالش‌های روزمره دارند، مفید است (۱۵). از این رو الگوهای ارتباطی، شخصیتی، یادگیری، اعتماد به‌نفس، قدرت انتخاب و تصمیم‌گیری منطقی افراد خانواده را تحت‌تأثیر قرار می‌دهند و یکی از ریشه‌های اصلی مشکلات است (۱۶). ارتباط فرایندی را شامل می‌شود که در آن زن و شوهر به صورت کلامی و غیرکلامی در قالب گوش دادن، مکث، حالت چهره و ژست‌های مختلف به تبادل افکار و احساسات خود می‌پردازند از این رو الگوهای ارتباطی زوجین، فرایندی است که در طی آن زن و شوهر به صورت کلامی و غیرکلامی با یکدیگر تعامل برقرار می‌کنند (۱۷). در واقع الگوهای ارتباطی همان کانال‌های ارتباطی است که زن و شوهر از طریق آن با یکدیگر تعامل دارند و مجموعه این الگوها، شبکه های ارتباطی خانواده را تشکیل می‌دهند (۱۸). محققان بر این عقیده‌اند که بیش از ۹۰ درصد از زوجین ناراضی و اشفته، ناتوانی در برقراری ارتباط را به عنوان مسئله اصلی در زندگی مشترک خود بیان می‌کنند (۱۹). در پژوهشی جنبه‌های مختلفی از الگوهای ارتباطی بررسی شده و نتایج نشان می‌دهد که الگوهای ارتباطی درست، تأثیر معنی‌داری بر جریان مثبت زندگی داشته و عدم ارتباط درست و مناسب می‌تواند حتی باعث جدایی زوجین شود (۲۰). گوتو و همکاران (۲۱) و استنلی و مارکمن (۲۲) نیز در مصاحبه با زوجین متقاضی جدایی، به این نکته توجه نموده‌اند که وجود الگوهای ارتباطی نادرست در روابط زوجین، زمینه جدایی است و زوجین باید در ارتباط خود باقی مانده و الگوهای ارتباطی را بهبود دهند.

[1]. divorce tendency

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOI: 10.48305/21.4.637]

از این رو می‌توان گفت، کشف و شناسایی الگوهای ارتباطی در زوجینی که قصد جدایی دارند، ضروری و مهم است زیرا که الگوهای ارتباطی در طول زمان و در فرهنگ‌های مختلف، می تواند متفاوت باشد. انجام یک مطالعه کیفی در چنین شرایطی درک بهتری از الگوهای ارتباطی زوجین در آستانه جدایی که برگفته از تجارب زیسته آن‌هاست، به دست می‌دهد و می‌توان با طراحی مداخلات آموزشی و درمانی در جهت اصلاح الگوهای نادرست ارتباطی، زمینه بازگشت به زندگی و تداوم رابطه زناشویی بین این زوجین را فراهم نمود. از این‌رو پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این پرسش است که الگوهای ارتباطی زوجین در آستانه‌ی جدایی چیست؟ هدف از پژوهش حاضر واکاوی الگوهای ارتباطی زوجین در آستانه‌ی جدایی با استفاده از بررسی عمیق و روش کیفی بود.

مواد و روش‌ها

در این پژوهش به منظور کشف و شناسایی الگوهای ارتباطی زوجین در آستانه‌ی جدایی، از روش کیفی از نوع تحلیل مضمون یا تحلیل تماتیک استفاده شد. گردآوری داده‌های این پژوهش بر اساس مصاحبه با زوجین در آستانه‌ی جدایی شهر اصفهان صورت گرفت. در ابتدا داده‌ها از طریق مصاحبه با آن‌ها به دست آمدند و پس از مشخص شدن واحدهای معنایی اولیه، کدها استخراج شدند. سپس این کدها بر اساس شباهت‌ها و تفاوت‌هایشان مورد مقایسه انجام گرفتند و در ۱۰۴ کد اولیه، ۱۷ کد محوری و ۳ کد اصلی دسته‌بندی شدند. کدگذاری به روش کلایزی انجام گرفت. مضامین به دست آمده یافته‌های اصلی این بخش هستند که شامل جمع‌آوری اطلاعات از مصاحبه با زوجین در آستانه جدایی، بازنگری توسط محقق و بازنگری مولفه‌های کشف شده توسط اساتید راهنما و مشاور،کدهای اولیه، محوری و اصلی مورد تایید نهایی قرار گرفت. جامعه شرکت‌کننده مورد مطالعه شامل کلیه زوجین مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره و دادگاه خانواده در شهر اصفهان در سه ماهه پاییز ۱۴۰۲ جهت مشاوره طلاق و اقدام برای جدایی بودند که به صورت هدفمند انتخاب شدند. ملاک‌های ورود به پژوهش نیز شامل: ساکن اصفهان، اقدام برای جدایی و تمایل به شرکت در پژوهش و عدم تمایل به همکاری نیز به‌عنوان ملاک خروج از پژوهش درنظر گرفته شد. اعتبارسنجی داده‌ها در راستای دقت، استحکام و اطمینان از مقبولیت کدها با روش خودبازبینی محقق و روش کدگذاران مستقل توسط ۲ پژوهشگر (اعضای کمیته رساله) صورت گرفت که روش دریافت بازخورد از مشارکت کنندگان نیز در حین کدگذاری اعمال شد. پس از آن در اختیار دو متخصص پژوهش‌های کیفی قرار داده شد تا صحت و انطباق کدها مورد بررسی قرار گیرند. در نهایت، صلاحیت یافته های کیفی تأیید شد.

ابزار پژوهش

مصاحبه نیمه ساختاریافته: به‌منظور اجرای مصاحبه نیمه ساختاریافته با شرکت‌کنندگان در بخش کیفی، در ابتدا با مرور ادبیات پژوهش، سوالات مصاحبه تدوین گردید، به‌نحوی که با صحت محتوا و کفایت سوال‌ها، الگوهای ارتباطی زوجین مشخص شود و پس از ان مصاحبه با زوین در استانه جدایی که به‌صورت نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده بودند، برگزار گردید. سوالات مربوطبه مصاحبه با دارای بودن انعطاف‌پذیری لازم، به مصاحبه‌شوندگان این امکان را می‌داد تا به جنبه‌هایی از موضوع بپردازند که از دیدگاه آن‌ها دارای اهمیت بود. پژوهش حاضر با ابزار مصاحبه فردی و نیمه ساختاریافته به بررسی الگوهای ارتباطی زوجین در استانه جدایی پرداخته است. مصاحبه‌ها در مکانی مناسب در دادگاه یا مراکز مشاوره انجام شد، به‌طوریکه مشارکت‌کنندگان بتوانند با آرامش، اطلاعات خود را بیان کنند که هر مصاحبه تقریباً ۴۵ تا ۶۰ دقیقه به طول انجامید. معیار اشباع‌پذیری جهت کفایت حجم نمونه بکار گرفته شد. داده‌ها با ۱۲ مصاحبه اشباع شد. بر اساس اصل اول ملاحظات اخلاقی، ابتدا با کسب اجازه از مشارکت‌کنندگان، مصاحبه‌ها ضبط و تایپ شد و به هر فرد یک کد اختصاص یافت. بر اساس اصل دوم نیز برای محرمانه بودن گفتگوها به افراد اطمینان کامل داده شد. متن مصاحبه با رضایت شرکت‌کنندگان ضبط و سپس تایپ و کدگذاری گردید. نمونه سؤالی که در مصاحبه از زوجین در استانه جدایی شهر اصفهان پرسیده شد، این بود: شما با همسرتان چطور رابطه کلامی و غیرکلامی برقرار می‌کنید؟ آیا در ارتباطی که با همسرتان دارید، همدیگر را درک می‌کنید؟ علاوه بر سؤال فوق‌الذکر، در صورت ضرورت در حین مصاحبه متناسب با پاسخ‌های ارائه شده، سؤالات دیگری نیز مطرح شد.

یافته‌ها

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOI: 10.48305/21.4.637]

در این پژوهش، ۱۲ فرد در استانه جدایی مشارکت داشتند. دامنه سنی افراد (بین ۲۱ تا ۴۱ سال)، جنسیت (زن و مرد)، میزان تحصیلات (دیپلم تا کارشناسی ارشد) مدت ازدواج (۱ تا ۱۷ سال) و تعداد فرزند (۰ تا ۲ فرزند) درنظر گرفته شد. اطلاعات جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان در جدول شماره۱ آمده است.

جدول ۱. اطلاعات جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان

کد	سن	جنسیت	تحصیلات	مدت ازدواج	تعداد فرزند
۱	۴۱	زن	دیپلم	۱۷ سال	۲
۲	۲۸	زن	کارشناسی ارشد	۷ سال	۱
۳	۳۹	زن	کارشناسی	۹ سال	۲
۴	۲۵	مرد	کارشناسی	۵ سال	۰
۵	۳۵	زن	کارشناسی	۵ سال	۰
۶	۳۲	مرد	کارشناسی	۳ سال	۰
۷	۳۵	مرد	دیپلم	۲ سال	۰
۸	۳۳	مرد	فوق دیپلم	۸ سال	۱
۹	۲۴	زن	فوق دیپلم	۴ سال	۱
۱۰	۲۷	زن	کارشناسی ارشد	۷ سال	۲
۱۱	۲۱	زن	کارشناسی	۱ سال	۰
۱۲	۲۵	زن	دیپلم	۵ سال	۱

تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام شد. در مرحله اول در جهت کاوش الگوهای ارتباطی زوجین در استانه جدایی، ۱۰۴مضمون اولیه از متن مصاحبه‌ها استخراج شد. در مرحله دوم تحلیل با خلاصه سازی مضامین تعداد ۱۷ مضمون محوری به دست آمد که با دسته‌بندی و سازماندهی مفاهیم مرتبط، ۳ مضمون اصلی حاصل شد. مراحل تحلیل داده‌های کیفی در جدول شماره ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲. مقوله‌های استخراج شده از محتوای مصاحبه با زوجین در آستانه جدایی

عبارات استخراج‌شده	کدگذاری اولیه	کدگذاری محوری	کدگذاری اصلی
فقط نبودن همسرم به مدت طولانی باعث شد که من توجهی دریافت نکنم و جرأت این را داشته باشم	عدم دریافت توجه کافی	عدم توجه به دیگری	الگوی ارتباطی بی‌اعتنایی
وقتی حرف می‌زد توجه کافی به او نمی‌کردم	عدم توجه کافی		
من فقط ظاهر او را می‌دیدم متوجه کارهای خوب او نبودم	عدم توجه به کارهای خوب طرف مقابل		
متوجه من نبود حالم را نمی‌پرسید	عدم توجه به حال همسر		
اصلاً براش مهم نیست که من راضی هستم یا نیستم.	عدم توجه به رضایت طرف مقابل		
مدام شکایت و غر می‌زد دیگه روانیم کرده بود و دلم یک گوش شنوا می‌خواست	گوش شنوا نداشتن همسر		
ما کلاً با هم حرفی نداشتیم بزنیم	نبود صحبت مشترک		
اصلاً گوش نمی‌ده من چی میگم	گوش به صحبت‌های دیگری ندادن		
ما کلاً دوتا دیدگاه مخالفیم انگار از دو تا جهان متفاوت هر چی من میگم اون نمیشنوه و هر چی اون میگه به گوش من نمیره	عدم گوش شنوا بودن برای همدیگر		
هر چی بهش می گم انگارنه‌انگار اون کار خودش را می کنه انگار این بشر اصلاً	عدم توجه به صحبت‌های		

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOI: 10.48305/21.4.637]

جدول ۲. مقوله‌های استخراج شده از محتوای مصاحبه با زوجین در آستانه جدایی

عبارات استخراج‌شده	کدگذاری اولیه	کدگذاری محوری	کدگذاری اصلی
حرف من را نمی فهمه	طرف		
براش هر کاری می‌کنم فرقی نداره و به زبان نمیاره که چه مدلی دوست داره باشم	عدم توجه به طرف		
اصلاً منو درک نمی‌کرد که من چه شرایط دارم و چی میخام و چه نیازهایی دارم فقط خودش براش مهم بود	اهمیت داشتن خود در رابطه و عدم درک طرف مقابل		
شوهرم من توی خونه مثل یک زندانی با من رفتار می‌کرد.	رفتار کردن مثل یک زندانی		
اصلاً زندگی با من برایش مهم نبود.	اهمیت نداشتن طرف	اهمیت نداشتن و نادیده گرفتن دیگری	
من کاری که دوست داشتم می‌کردم اونم همین‌طور چون صحبتی با هم نداشتیم	هر کسی کار خود را انجام دادن		
من رو تو بدترین شرایط تنها می‌گذاشت و معلوم نبود کجا بود برای همین ازش فاصله گرفتم و زدم به بی‌خیالی	از دست دادن اهمیت حضور طرف مقابل		
وقتی باهاش حرف می‌زدم اصلاً من را نادیده می‌گرفت	نادیده شدن		
اصلاً کارهایی که من براش می‌کردم به چشمم نمیومد و می‌گفت تو مثل بچه میمونی این کارها یعنی چی. برای ما زشته	اهمیت نداشتن کارهای طرف		
اصلاً من به چشم همسرم نمی‌آمدم انگارنه‌انگار من توی زندگی‌اش وجود داشتم	عدم دیده شدن در زندگی		
خانواده‌اش کمی دخالت می‌کردند اما او چیزی نمی‌گفت	عدم‌حمایت	عدم همراهی و همدلی	
من از اول همیشه حواسم به کار بود و اطرافیان و اینکه باید در امور زندگی و بچه‌داری به ایشون کمک می‌کردم و رفتار خوب داشته باشیم و اینکه در کنار ایشون باشم ولی اشتباه کردم	حامی نبودن		
فقط حرف پدر و مادرش را گوش می‌داد و می‌گفت تو هر کاری که آن‌ها می‌گویند باید انجام بدهی	امرونهی کردن		
وقتی می‌آمدم خانه می‌دیدم او راحت خوابیده و دستور می‌دهد منم خسته بودم و نیاز به همراهی داشتم که نبود	دستور دادن و عدم همراهی همسر		
وقتی مشکلی برای من پیش می‌آید اصلاً نمی تونم روش حساب کنم	عدم حساب کردن روی طرف		
وقت برای من نمی‌گذاشت و همیشه سرش بکار خودش بود	عدم وقت برای همدیگر به خاطر شغل	نداشتن فرصت باهم بودن	
هیچ‌وقت یک‌زمانی را برای گردش و تفریح با من ندارد اما می‌دانم با کسانی دیگر است	باهم تفریح و گردش نرفتن		
گاهی برای خیلی از کارها نظرش را نمی‌پرسیدم	نپرسیدن نظر همسر	عدم مشارکت	
لحظه‌ای فکر می‌کرد و هر وقت دوست داشت کاری انجام می‌داد	تصمیم‌گیری برای خود		
وقتی ازش نظر می‌پرسیدم می‌گفت هرچی خودت میخای و دوست داری. من نظری ندارم	نظر ندادن		
دوست دارد حرف بزنه ولی من اجازه نمی‌دهم	اجازه ندادن برای حرف زدن	ندادن فرصت به دیگری برای صحبت کردن	
همسر من رفتار و گفتارش مثل پدرش بود دیگران برای او مهم نبودن و اجازه صحبت به آن‌ها نمی‌داد	عدم اجازه برای صحبت کردن به خاطر اهمیت نداشتن دیگران		
وقتی کاری می‌کردم یا جایی می‌رفتم مدام سؤال پیچم می‌کرد و اجازه نمی‌داد من حرف بزنم	عدم اجازه برای پاسخ دادن		
اصلاً کلامی بلد نبود ابراز احساسات کنه درحالی‌که من خیلی دوست داشتم به هم بگه که دوستم داره و وقتی بهش می‌گفتم می‌گفت نمی‌بینی برات چکار می‌کنم باید بفهمی که یعنی دوست دارم اما برای من مهم نبود	عدم ابراز احساسات به طور کلامی	عدم بیان احساسات	

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOI: 10.48305/21.4.637]

جدول ۲. مقوله‌های استخراج شده از محتوای مصاحبه با زوجین در آستانه جدایی

عبارات استخراج‌شده	کدگذاری اولیه	کدگذاری محوری	کدگذاری اصلی
شوهرم مثل دیوار می مانه اصلاً احساسات نداره و احساسات منم سرکوب می کنه	عدم بیان احساسات		
ساعت‌ها با دیگران صحبت می کنه اما یک پیام یا تلفن توی روز به من نمیزنه حال من را بپرسه	نفرستادن پیام یا زنگ نزدن		
زن من خیلی سرد برخورد می کنه و یک عزیز و جانم به من نمی‌گفت دست خودش نبود تربیت خانوادگیشون این طور بود اما من دلم می‌خواست و وقتی بهش می‌گفتم چند بار می‌گفت و دوباره تمام می‌شد	سرد بودن همسر و عدم بیان جملات عاشقانه		
کلاً هر چیزی می خوام به خانواده یا نفر سوم میگم که برام تهیه کنه چون از شوهرم هیچ آبی گرم نمیشه و هر چی بهش بگم میگه یادم میره	فراموش کردن صحبت‌های طرف	فراموشی	
دیگه خستم کرده هر چی ازش میخوام و بهش میگم میگه یادم میره	فراموش کردن صحبت‌ها		
تاریخ‌ها و مناسبت‌های مهم یادش نبود و هیچ‌وقت یک کادو برای من نخرید و وقتی بهش می‌گفتم امروز چه روزیه می‌گفت چه حرف‌ها من اینقدر سرم شلوغه اصلاً این چیزها برام مهم نیست	فراموشی مناسبت‌ها		
بعداً بی‌محلی می‌کرد	بی‌محلی کردن	سکوت	الگوی ارتباطی اجتنابی
هر موقع باهاش حرف می‌زنم سکوت می کنه و هیچ حرفی نمی‌زند	سکوت کردن		
به شوهرم جواب نمی‌دادم و کار خودم را می‌کردم	پاسخ ندادن به همسر		
به روی خودم نیاوردم گفتم روش باز میشه	عدم بازگو کردن		
من هر چی بخوام بهش نمی گم چون می‌بینم اصلاً مهم نیست	سکوت کردن به خاطر عدم اهمیت		
من با او حرف نمی‌زدم	عدم صحبت کردن		
من همه‌چیز را از همسرم پنهان می‌کنم	پنهان و مخفی کردن		
اینکه مرد آرام و خانواده دوست بود ولی خیلی از کارهای او مورد قبول من نبود اما بهش چیزی نمی‌گفتم چون فایده‌ای نداشت	عدم بیان خواسته‌ها		
ما کلاً خیلی وقته حرف نمی‌زنیم در حد یک معاشرت ساده	گفت‌وگو نکردن		
همه‌چیز را به‌طور واضح برای اون می‌گفتم و هر روز ازش می‌پرسیدیم که چرا این کارها را با من می‌کنی؟ چرا زندگی مشترک مون را نابود می‌کنی؟ چرا دست از این کارهای بد بر نمی‌داری؟	سؤال پرسیدن‌های تکراری و بی‌جواب		
دیگه خسته شدم از بس گفتم دیگه برام مهم نیست و هیچی بهش نمیگم	صحبت نکردن به خطر بی اهمیتی		
به من میگه من همینم	من همینم که هستم	دلیل آوردن	
وقتی حرف می‌زنیم مدام توجیه می کنه و دلیل می آوره	دلیل و توجیه کردن		
من وقتی می‌پرسیدم کجا بودی می‌گفتم تو به همه‌چیز گیر میدی.	توجیه کار با محکوم کردن دیگری	محکوم کردن طرف مقابل	
وقتی میومدیم حرف بزنیم زود جبهه می‌گرفت و می‌گفت تو همش این‌طوری در اصل که من چیزی نمی‌گفتم	جبهه گرفتن		
وقتی بهش میگم این‌ها چیه و چکار می‌کنی میگه تو توهم می‌زنی و مریضی من فقط به این افراد کمک کردم	توجیه با زیر سؤال بردن همسر		
وقتی از دست کارهاش ناراحتم و بهش میگم میگه تو بیخودی نگران و ناراحتی تو دیوانه‌ای	حالت دفاعی گرفتن		
توی رابطه با همسرم راحت نبودم چون اصلاً گوش به حرف من نمی‌داد و فقط دنبال بهانه‌جویی بود	بهانه‌جویی کردن		
بعد که چند بار میگم میگه چقدر یه حرف را تکرار می‌کنی خسته نمیشی	محکوم کردن طرف		

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOI: 10.48305/21.4.637]

جدول ۲. مقوله‌های استخراج شده از محتوای مصاحبه با زوجین در آستانه جدایی

عبارات استخراج‌شده	کدگذاری اولیه	کدگذاری محوری	کدگذاری اصلی
من هر چی می‌خواستم بهش می‌گفتم اما اون می‌گفت که چقدر انتظارات و توقعات تو زیاده	زیر سؤال بردن دیگری		
وقتی کاری می کنه من ذهنم میره روی روابطی که با نفر سوم داره و نمی تونم ذهنم را جمع‌وجور کنم	تمرکز روی رابطه در حین جواب دادن	ذهنیت خوانی	
وقتی دارم باهاش حرف می‌زنم فقط به فکر اینکه که چطوری توجیه کنه و گاهی اصلاً جواب‌هایش به سؤال من نداره	به دنبال جواب بودن		
همش می گفت تو باید بدونی من چی میخام اما حرف نمی‌زد	ذهن‌خوانی		
اصلاً توجهی به من نداشت فقط کار براش مهم بود.	اهمیت شغلش بر من	مکانیسم‌های جایگزین	
اگر مورد باشه میره به خانواده یا دوستانم میگه	انتقال صحبت‌ها به افراد دیگر		
وقتی حرفمون میشه سر بچه خالی می کنه و آن را توی اتاق زندانی می کنه	سر بچه خالی کردن		
چون حوصله توجیه و دروغهاشو ندارم وقتی حرف میزنه پا میشم می‌روم	ترک مکان		
نمی تونستم راحت با همسرم صحبت کنم چون وقتی باهاش حرف می‌زدم بعداً از آن‌ها برای محکوم کردن خودم استفاده می‌کرد	بهانه گرفتن از حرف‌ها		
من کاری نمی تونستم بکنم فقط می تونستم قهر کنم و باهاش حرف نزنم شاید پشیمان بشه	قهر کردن		
وقتی باهام حرف میزد چون دوستش نداشتم برام مهم نبود که چی میگه و ارتباط را قطع می‌کردم	ارتباط را قطع کردن		
هر موقع می‌خواهم درباره موضوعی باهاش صحبت کنم میندازه توی شوخی و خنده و کلاً نمیشه حرف بزنم	روی جنبه شوخی و مسخرگی انداختن		
من عادت داشتم درباره همه چی با همسرم حرف بزنم وقتی با خوشحالی و شوق‌وذوق یا با ناراحتی باهاش حرف می‌زدم اون هیچ عکس‌العملی نشان نمی‌داد انگارنه‌انگار یا با موبایلش بازی می‌کرد یا اخم می‌کرد .	عکس‌العمل نامناسب نشان دادن موقع صحبت		
موقعی که حرف می‌زدم فقط توی تلویزیون یا گوشیش بود	حواسش جای دیگر بودن		
بی‌احترامی اندک‌اندک باعث ا ین مشکل شده	بی‌احترامی کردن	استفاده از راه‌های کلامی و غیرکلامی نامناسب	الگوی ارتباطی پرخاشگرانه
خیلی زیرپوستی بی‌احترامی می‌کند	بی‌احترامی کردن		
بداخلاقی و بدخلقی که با ایشان می‌کردم	بداخلاقی کردن		
اگر شکایتی می‌کردم کتک می‌زد و می‌رفت دخترم را توی اتاق زندانی می‌کرد به ما غذا نمی‌داد.	کتک زدن		
سرم داد می‌زد	داد زدن		
اخلاق خشک و بی‌حساب مذهبی داشت به من ایراد می‌گرفت	ایراد گرفتن‌های زیاد		
ایشون اصلاً اخلاق و رفتار مهربانی نداشت	نداشتن مهربانی		
رفتارهای عاشقانه نداشت	نداشتن رفتارهای عاشقانه		
از نظر عاطفی هیچ رفتاری نداشت براش مهم نبود محبت و دوست داشتن و من رفتار عاطفی خیلی برام مهم بود.	عدم محبت		
خیلی خیلی انواع و اقسام حقه‌بازی‌ها را انجام می‌دهد و بعد می پیچونه	انجام کلک و حقه‌بازی		
شوخی نمی کنه و همه چیز را جدی برداشت می‌کرد	عدم شوخ‌طبعی		
همسرم مدام امرونهی می‌کند و من باید انجام بدهم	امرونهی کردن زیاد		
وقتی می‌گویم صحبت کنیم بهانه‌گیر و پرخاشگر می‌شود	پرخاشگری برای صحبت نکردن		
مدام ازش انتقاد می‌کردم و شکایت داشتم	انتقاد و شکایت کردن		

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOI: 10.48305/21.4.637]

جدول ۲. مقوله‌های استخراج شده از محتوای مصاحبه با زوجین در آستانه جدایی

عبارات استخراج‌شده	کدگذاری اولیه	کدگذاری محوری	کدگذاری اصلی
من را همش تحقیر و کوچک میکنه	تحقیر و کوچک کردن		
توی جمع با صدای بلند و بدو بیراه با من حرف می زنه	توی جمع بد صحبت کردن با همسر		
وقتی میاییم حرف بزنیم دعوامون میشه	شروع دعوا به خاطر صحبت کردن		
مدام فقط غر میزنه و زبان خوش نداره	غر زدن		
شوهرم مدام منو تحقیر می‌کرد.	تحقیر کردن		
وقتی زن و شوهرای دیگه رو میدیدم که توخیابون با هم راه میرن به هم ابراز علاقه و عشـــق میکنن، عذاب می‌کشیدم و وقتی بهش می‌گفتم من را سرزنش و تحقیر می‌کرد که تو میخای جلف باشی، واقعاً ارزشت در همان حدِ	سرزنش و تحقیر کردن		
مدام نیش و کنایه می‌زد	نیش و کنایه زدن		
هر موقع می‌آمدم باهاش حرف بزنم می‌گفت چقدر حرف می‌زنی سرم رفت و حس بدی به من می‌داد	زدن توی ذوق طرف		
همسرم من را توی جمع خرد می‌کرد و کارهای من را به تمسخر برای بقیه تعریف می‌کرد و وقتی بهش می‌گفتم من ناراحت میشم می‌گفت من که چیزی نگفتم یک‌چیزی گفت بخندیم اما من خیلی ناراحت می‌شدم	تمسخر کردن توی جمع		
وقتی دوستانم را می‌دیدم با همسراشون بیرون می‌روند تفریح می‌کنند، با هم بیرون غذا می‌خورند و در کنار هم هستند من خیلی ناراحت می‌شوم.	مقایسه با دیگران	مقایسه کردن	
دائم خودم و زندگی‌ام را با دیگران مقایسه می‌کردم و کار من بسیار اشتباه بود.	مقایسه زندگی با دیگران		
موقع حرف زدن مدام می‌گفت از فلانی یاد بگیر	دیگران را توی سر همسر زدن		
هر حرفی که من می‌زدم درست اون عکسش را عمل می‌کرد	برعکس عمل کردن	آزار و اذیت کردن طرف مقابل	
هر کاری می کنه فقط میخاد لجبازی کنه و ساز مخالف بزنه	لجبازی کردن و ساز مخالف زدن		
چون من براش اهمیتی نداشتم می‌خواستم بهش نشون بدم برای بقیه مهم هستم به خاطر همین کارهایی که دوست نداشت را انجام می‌دادم تا حرصش در بیاد و به چشمش بیام	حرص طرف را درآوردن		
هر وقت نیاز داشـــت به من محبت می‌کرد، این یعنی میتونه محبـــت کنه اما چون لجبازه، نمیکنه	لجبازی کردن		
من توی اون خونه زیر نظر بودم و هیچ آسایشی نداشتم نمی تونستم هر لباسی که می‌خواهم بپوشم هرجایی که می‌خواهم بروم حتی خونه فامیل ما در شوهرم.	احساس زیر نظر بودن	عدم اعتماد	
به من اعتماد نداشت و هر جا می‌رفتم چکم می‌کرد و نمی‌گذاشت تنهایی جایی برم	زیر نظر بودن		

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود در نتیجه تحلیل مصاحبه‌ها با زوجین در استانه جدایی در مرحله اول ۱۰۴ مقوله اولیه و در مرحله دوم ۱۷مقوله محوری و در نهایت ۳ مقوله اصلی تحت عناوین الگوی ارتباطی بی‌اعتنایی، الگوهای ارتباطی اجتنابی و الگوهای ارتباطی پرخاشگارانه به دست آمده است.

۱. الگوی ارتباطی بی‌اعتنایی

الگوی ارتباطی بی‌اعتنایی بین زوجین شامل نوعی رفتار و الگوی ارتباطی است که در آن هر یک از زوجین به نوعی بی توجهی و کم‌توجهی به نیازها، احساسات، یا ارتباطات همسر خود دارند. این موضوع می‌تواند به دلایل مختلفی اتفاق بیافتد از جمله فشارهای روانی، تنش‌های مالی، عدم توافق در نگرش‌ها و ارزش‌ها، کاهش علاقه به ارتباطات، یا عدم ارتباط مؤثر. این الگو ممکن است منجر به کاهش ارتباط میان زن و شوهر،

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOI: 10.48305/21.4.637]

کاهش صمیمیت، افزایش فاصله‌های عاطفی و احساس تنهایی شود. بی‌اعتنایی می‌تواند به کاهش تعاملات مثبت، نارضایتی زناشویی و ایجاد مشکلات بیشتر در رابطه منجر شود. روش‌های مختلف مشاوره و مدیریت روابط می‌توانند به عنوان راهکارهایی برای پیشگیری و حل این مسائل مطرح شوند. مشارکت‌کننده شماره ۱ «اصلاً من به چشم همسرم نمی‌آمدم انگارنه‌انگار من توی زندگی‌اش وجود داشتم». مشارکت‌کننده شماره ۶ «همسر من رفتار و گفتارش مثل پدرش بود دیگران برای او مهم نبودن و اجازه صحبت به آن‌ها نمی‌داد». مشارکت‌کننده شماره ۵ «فقط نبودن همسرم به مدت طولانی باعث شد که من توجهی دریافت نکنم و جرأت این را داشته باشم». مشارکت‌کننده شماره ۳ «زن من خیلی سرد برخورد می کنه و یک عزیز و جانم به من نمی‌گفت دست خودش نبود تربیت خانوادگیشون این طور بود اما من دلم می‌خواست و وقتی بهش می‌گفتم چند بار می گفت و دوباره تمام می‌شد». مشارکت‌کننده شماره ۱۰ «وقتی ازش نظر می‌پرسیدم می‌گفت هرچی خودت میخای و دوست داری. من نظری ندارم». مشارکت‌کننده شماره ۱۱ «دوست دارد حرف بزنه ولی من اجازه نمی‌دهم».

۲. الگوهای ارتباطی اجتنابی

الگوهای ارتباطی اجتنابی بین زوجین شامل الگوهایی هستند که زوجین تمایل دارند از برقراری ارتباط مستقیم و صریح درباره مسائل مهم در رابطه‌شان یا درباره احساسات و نیازهایشان خودداری کنند. این الگو ممکن است به دلایلی اتفاق بیفتد که می‌تواند شامل ترس از بحث، خشم، تردید در برخورد با مسائل یا احساسات، ناراحتی ناشی از تجربه‌های گذشته، یا حتی احساس ناتوانی در حل مسائل باشد. در این الگو، زوجین معمولاً سعی می‌کنند از موضوعات ناراحت‌کننده یا مشکلاتی که وجود دارد دوری کنند. این می‌تواند منجر به کاهش کیفیت ارتباط، کاهش احساس صمیمیت و فاصله عاطفی بین زوجین شود. از راهکارهای مدیریت این نوع الگوهای ارتباطی می‌توان به مشاوره روابط، ارتقاء مهارت‌های ارتباطی، و تقویت ارتباطات مثبت و موثر در زندگی زناشویی اشاره کرد. مشارکت‌کننده شماره ۲ «همش می گفت تو باید بدونی من چی میخام اما حرف نمی‌زد». مشارکت‌کننده شماره ۷ «هر موقع می‌خواهم درباره موضوعی باهاش صحبت کنم میندازه توی شوخی و خنده و کلاً نمیشه حرف بزنم». مشارکت‌کننده شماره ۶ «اینکه مرد آرام و خانواده دوست بود ولی خیلی از کارهای او مورد قبول من نبود اما بهش چیزی نمی‌گفتم چون فایده‌ای نداشت». مشارکت کننده شماره ۷ «من کاری نمی تونستم بکنم فقط می‌تونستم قهر کنم و باهاش حرف نزنم شاید پشیمان بشه». مشارکت کننده شماره ۹ «چون حوصله توجیه و دروغهاشو ندارم وقتی حرف میزنه پا میشم می‌روم». مشارکت‌کننده شماره ۵ «همه‌چیز را به‌طور واضح برای اون می‌گفتم و هر روز ازش می‌پرسیدیم که چرا این کارها را با من می‌کنی؟ چرا زندگی مشترک مون را نابود می‌کنی؟ چرا دست از این کارهای بد بر نمی‌داری؟» مشارکت‌کننده شماره ۱۱ «اگر مورد باشه میره به خانواده یا دوستانم میگه». مشارکت‌کننده شماره ۱۲ «بعد که چند بار میگم میگه چقدر یه حرف را تکرار می‌کنی خسته نمیشی».

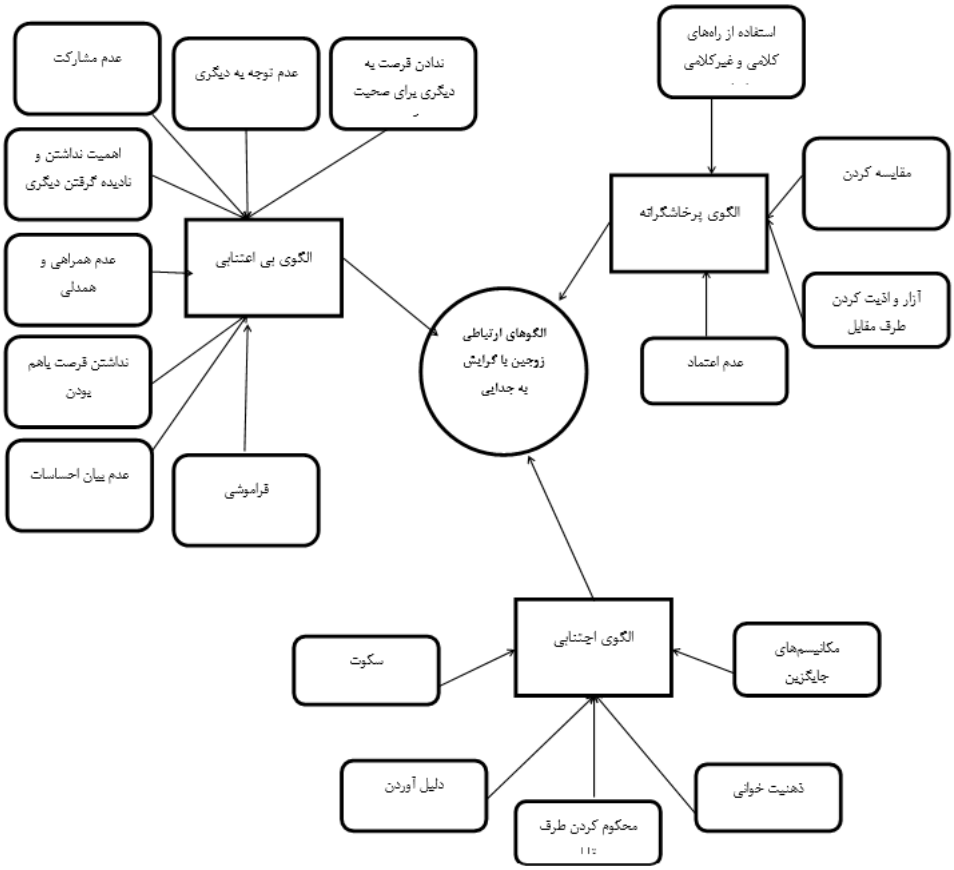
۳. الگوهای ارتباطی پرخاشگرانه

الگوی ارتباطی پرخاشگرانه بین زوجین وضعیتی است که هر دو طرف در رابطه به طور مداوم درگیر نزاع، مشاجره و بحث هستند. این الگو ممکن است به دلایل مختلفی ایجاد شود، از جمله عدم مدیریت خشم و احساسات منفی، برخورد ناپایدار با مسائل و بحث‌های روزمره، ناتوانی در مدیریت تنش‌ها، وضعیت‌های اقتصادی نامطلوب، یا عدم درک و هماهنگی نیازها و انتظارات با یکدیگر. در این الگو، بحث‌ها و مشاجره‌ها به صورت مداوم و مکرر رخ می‌دهند و می‌توانند به کاهش ارتباط عاطفی و فاصله‌گیری بین زوجین منجر شوند. مداومت در این الگو می‌تواند منجر به خشم مداوم، فاصله‌گیری، و کاهش احترام متقابل گردد. برای مدیریت این الگو، ممکن است نیاز به مشاوره روابط و خدمات مشاوره‌ای برای بهبود مهارت‌های ارتباطی و حل‌وفصل مسائل باشد. بهره‌گیری از تکنیک‌های مدیریت خشم و احساسات، تقویت مهارت‌های ارتباطی، و آموزش مهارت‌های حل مسئله و مذاکره می‌تواند به بهبود ارتباطات زوجین کمک کند. مشارکت‌کننده شماره ۵ «خیلی زیرپوستی بی‌احترامی می کند». مشارکت‌کننده شماره ۷ «به من اعتماد نداشت و هر جا می‌رفتم چکم می‌کرد و نمی‌گذاشت تنهایی جایی برم». مشارکت‌کننده شماره ۶ «من توی اون خونه زیر نظر بودم و هیچ آسایشی نداشتم نمی‌تونستم هر لباسی که می‌خواهم بپوشم هرجایی که می‌خواهم بروم حتی خونه فامیل ما در شوهرم». مشارکت‌کننده شماره ۳ «چون من براش اهمیتی نداشتم می خواستم بهش نشون بدم برای بقیه مهم هستم به خاطر همین کارهایی که دوست نداشت را انجام می‌دادم تا حرصش در بیاد و به چشمش بیام». مشارکت‌کننده شماره ۱ «هر موقع می‌آمدم باهاش حرف بزنم می‌گفت چقدر حرف می‌زنی سرم رفت و حس بدی به من می‌داد». مشارکت‌کننده شماره ۱۲ «وقتی می‌گویم

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]
[DOI: 10.48305/21.4.637]

صحبت کنیم بهانه‌گیر و پرخاشگر می‌شود" مشارکت‌کننده شماره ۱۰ «من را همش تحقیر و کوچک میکنه».

با این توصیف می‌توان مقوله‌های اصلی و محوری را به‌صورت زیر نمایش داد.

شکل ۱. مدل استخراج شده از مصاحبه با زوجین در استانه جدایی

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف واکاوی الگوهای ارتباطی زوجین در آستانه‌ی جدایی انجام گرفت. به همین منظور، با استفاده از روش پژوهش کیفی از نوع تحلیل مضمون به بررسی در این زمینه پرداخته شد. نتایج نشان‌دهنده ۱۷ مضمون محوری و ۳ مضمون اصلی شامل الگوی ارتباطی بی‌اعتنایی، الگوهای ارتباطی اجتنابی و الگوهای ارتباطی پرخاشگرانه بودند.

مضمون اول الگوی ارتباطی بی‌اعتنایی بود که شامل زیرمقوله‌های عدم توجه به دیگری، اهمیت نداشتن و نادیده گرفتن دیگری، عدم همراهی و همدلی، نداشتن فرصت باهم بودن، عدم مشارکت، ندادن فرصت به دیگری برای صحبت کردن، عدم بیان احساسات و فراموشی می‌شود. در تبیین این یافته می‌توان الگوهای ارتباطی میان زوجین اشاره کرد که ۳ دسته الگوهای سازنده، اجتناب متقابل و توقع/کناره‌گیر را در رابطه بین زوجین مطرح کرده است، بر این اساس، برخی از ویژگی‌های دسته‌بندی آن، منطبق با یافته‌های پژوهش حاضر می‌باشد. الگوهای ارتباطی می‌تواند رابطه زوج را تحت تأثیر قرار دهد. همسران از طریق ارتباط سعی می‌کنند نیازها، خواسته و احساساتشان را برای یکدیگر بیان کنند و بتوانند کانالی درست کنند که صریح و روشن پیام‌ها از طریق آن رد و بدل شوند. وقتی زوج نتوانند چنین کانال‌های ارتباطی کارآمد و مؤثری را ایجاد کنند، احتمال دارد زوج نتوانند اهداف خود را پوشش دهند و از این‌رو دچار سرخوردگی و ناراحتی شوند (۲۳). از نظر گاتمن (۲۴) زوج های که مشکل دارند، درگیر الگوهای ارتباطی منفی

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOI: 10.48305/21.4.637]

هستند. زوج‌هایی که به سمت جدایی پرایش پیدا می کنند، عموماً از مهارت‌های ارتباطی کم بهره‌اند و همین امر باعث بروز الگوهای ارتباطی ناکارآمد و تعارضات زناشویی می‌شود. یالسین و کاراهان (۲۵) نشان دادند که مشکلات ارتباطی، اساسی‌ترین مسئله در بین زوج‌های شکست خورده است و بهبود مهارت‌هایی ارتباطی می‌تواند زوج‌ها را از تعارض و شکست دور سازد و آنان را به سمت یک زندگی صمیمانه‌تر و متعهدانه‌تر پیش ببرد. در واقع، الگوهای ارتباطی مناسب و سازنده که نشان از وجود مهارت‌های ارتباطی است باعث می‌شود که زن و شوهر بتوانند در مورد جنبه‌های گوناگون رابطه خود صحبت کنند و اگر مسئله‌ای وجود دارد در مورد آن گفتگو کنند و به درستی آن را حل کنند. این شرایط باعث می‌شود که زن و شوهر رضایت بیشتری از رابطه داشته باشند و کمتر به سمت گرایش به طلاق و جدایی پیش روند. همان‌طور که توسط واتکینز و بون (۲۶) بیان شده است که هر کس انتظارات خود را در ازدواج دارد و اگر این انتظارات برآورده شود، کیفیت یک رابطه را بهبود می‌بخشد. شاکلفورد و همکاران (۲۷) افزود که اگر فرد احساس کند که کیفیت ازدواج مطابق با انتظارات مورد نظر است، در آن صورت فرد از ازدواج احساس رضایت می‌کند. از سوی دیگر، افرادی که احساس می‌کنند کیفیت ازدواجشان مطابق با انتظاراتشان نیست، در ازدواج احساس خوشبختی نمی‌کنند به سمت جدایی گرایش پیدا می کند (۲۸).

مضمون دوم الگوی ارتباطی اجتنابی بود که شامل زیرمقوله های سکوت، دلیل آوردن، محکوم کردن طرف مقابل، ذهنیت خوانی، مکانیسم‌های جایگزین می‌شود. در تبیین یافته‌های به دست آمده می‌توان بیان کرد که در الگوهای ارتباطی اجتنابی، درک صحیح زوجین از همدیگر کاهش پیدا می‌کند و باعث می‌شود همسران نتوانند از یکدیگر حمایت کنند، برای ارضای نیاز یکدیگر تلاش نمی‌کنند، در مورد مسائل تعارض برانگیز، دیدگاه یکدیگر را درک (۲۹) نکرده و از مکانیسم‌های دیگری مانند سکوت، محکوم کردن دیگری، ترجیح شغلش بر طرف مقابل، انتقال صحبت‌ها به افراد دیگر، سر بچه خالی کردن، ترک مکان، بهانه گرفتن از حرف‌ها، قهر کردن، ارتباط را قطع کردن، روی جنبه شوخی و مسخرگی انداختن، عکس‌العمل نامناسب نشان دادن موقع صحبت، حواسش جای دیگر بودن در رابطه استفاده نمایند که سرانجام باعث می‌شود که از همدیگر فاصله عاطفی پیدا کنند و به سمت کسی دیگر که حس می‌کنند آن‌ها را درک می‌کنند، گرایش پیدا کنند. به بیانی دیگر هنگام بحث و گفتگو، زوجین دارای الگوی ارتباطی اجتنابی غالباً سکوت یا طفره می روند و می‌خواهند طرف مقابل را محکوم کنند و هنگام صحبت درباره مشکلات به طور مداوم به یکدیگر گوش نمی‌دهند و ذهن‌خوانی می‌کنند، از بحث پیرامون مشکلات زناشویی خود طفره می‌روند و بر اساس «قانون انتقام، جبران و تلافی کردن» به طور منفی به همسر خود پاسخ می‌دهند؛ در نتیجه دامنه برانگیختگی و فراوانی آن در زندگی زناشویی، باعث از بین رفتن تعهد در رابطه می‌شود.

مضمون سوم الگوی ارتباطی پرخاشگرانه بود که شامل زیرمقوله‌های استفاده از راه‌های کلامی و غیرکلامی نامناسب، مقایسه کردن، آزار و اذیت کردن طرف مقابل، عدم اعتماد می شود. در تبیین یافته‌های به دست آمده می‌توان بیان کرد گاهی زوجین در ارتباطات خود بی‌اعتنایی یا اجتناب نمی‌کنند؛ بلکه دست به رفتارهایی می‌زنند که باعث آزار و اذیت طرف مقابل شود و این امر باعث دوری و گاهی نفرت بین زوجین می‌شود. پرخاشگری در رابطه می‌تواند شامل پرخاشگری مستقیم و آشکار یا غیرمستقیم باشد. آسیب رساندن جسمی و خشونت، آسیب کلامی (مانند توهین و تمسخر، نیش و کنایه)، تهدید، اجبار جنسی، اختلال در اشتغال شریک زندگی، رفتارهای کنترل گرانه، پرخاشگری عاطفی از جمله پرخاشگری زوجین نسبت به یکدیگر هستند (۳۰). افرادی که تحت پرخاشگری عاطفی و روانی قرار می‌گیرند، پریشانی و بی‌اعتمادی بیشتری را در رابطه با زندگی زناشویی خود ابراز می‌دارند (۳۱). همچنین گاتمن (۱۹۹۴) معتقد بود، در صورتی که تعاملات زناشویی با هیجانات منفی از قبیل تحقیر و انزجار همراه شود، به بی‌ثباتی ازدواج و جدایی منجر می‌شود. پرخاشگری ارتباطی که گاهی پرخاشگری پنهان نامیده می‌شود، دربرگیرنده اعمالی است که در رابطه دو نفره زن و شوهر به کار گرفته می‌شود و به رفتارهایی اطلاق می گردد که به همسر آسیب می‌رسانند؛ نظیر صدمه زدن به روابط یا احساس پذیرش اجتماعی و تخریب روابط دوستانه (۳۲, ۳۳). پرخاشگری پنهان، مشتمل بر دو نوع مؤلفه‌ی خراب کردن وجهه اجتماعی و کناره‌گیری عاطفی می‌باشد. خراب کردن وجهه اجتماعی به آزار و اذیت غیرمستقیم همسر از طریق بدگویی، شایعه‌پراکنی، تحقیر کردن در جمع گفته می‌شود که در یافته‌های پژوهش حاضر تحت مقوله الگوهای ارتباطی پرخاشگرانه قرار می‌گیرد؛ در حالی که در جریان کناره‌گیری عاطفی، یکی از همسران توجه و مهربانی را از همسرش دریغ

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]
[DOI: 10.48305/21.4.637]

می‌کند. رفتارهایی که نشان‌دهنده‌ی کناره‌گیری عاطفی هستند عبارت‌اند از نادیده گرفتن همسر و عدم توجه به او، برقرار نکردن رابطه و استفاده از رفتارهای خاموش (۳۴) که مربوط به الگوی ارتباطی بی‌اعتنایی می‌شود. در واقع وقتی زوج تحت تأثیر الگوی ارتباطی پرخاشگرانه با همسر خود قرار می‌گیرد، تمرکز و ادراک او بسیار محدود می‌شود به این صورت که همه توجهش به نوع رفتاری معطوف می‌شود که همسرش برای آزار و اذیت او به کار می‌گیرد. در این صورت امکان تفکر و ارزیابی صحیح از بین می‌رود و احساسات منفی و ناراحت‌کننده برای آن‌ها به وجود می‌آید که باعث می‌شود ارتباط مؤثر بین زوجین از بین برود. در این الگو، همسر با استفاده از پرخاشگری کلامی و رفتاری باعث می‌شود که طرف صحبت نکند و ارتباط قطع شود؛ زیرا هنگام گفت‌وگو و برقراری ارتباط صحیح، از راه‌های کلامی و غیرکلامی نامناسب (بی‌احترامی کردن، بداخلاقی کردن، کتک زدن، داد زدن، ایراد گرفتن‌های زیاد، نداشتن مهربانی، نداشتن رفتارهای عاشقانه، عدم محبت، انجام کلک و حقه‌بازی، عدم شوخ‌طبعی، امرونهی کردن زیاد، پرخاشگری برای صحبت نکردن، انتقاد و شکایت کردن، تحقیر و کوچک کردن، توی جمع بد صحبت کردن با همسر، شروع دعوا به خاطر صحبت کردن، غر زدن، نیش و کنایه زدن، زدن توی ذوق طرف، تمسخر کردن توی جمع) و آزار و اذیت کردن طرف مقابل (برعکس عمل کردن، لجبازی کردن و ساز مخالف زدن، حرص طرف را درآوردن، لجبازی کردن) یا مقایسه کردن طرف به خاطر اینکه طرف را کوچک کنند، استفاده می‌نمایند.

شناسایی الگوهای ارتباطی زوجین نیازمند بررسی‌های عمیق و جامع است و می‌تواند متخصصان، سرپرستان و پژوهشگران را به سوی راه‌کارهای موثر در مشاوره یا درمان این مشکلات و پیشگیری از جدایی در آینده هدایت نماید. به‌طور کلی می‌توان این‌گونه نتیجه گرفت که زوجین در استانه جدایی با مشکلات ارتباطی روبه‌رو هستند که باید آن‌ها را بشناسند و در جهت حل مشکلات یا درمان آن‌ها اقدام کنند. با توجه به آنچه ذکر شد، این یافته می‌تواند برای پژوهشگران ارزشمند باشد، این پژوهش بینش عمیقی را در مورد الگوهای ارتباطی زوجین در استانه جدایی ایجاد نموده و این مساله می‌تواند چشم‌انداز روشنی را برای روانشناسان، مشاوران و به طورکلی برای افرادی که در حوزه خانواده مشغول به فعالیت هستند، ایجاد نماید. از آن جا که پژوهش حاضر بر روی زوجین متقاضی طلاق در شهر اصفهان انجام شده است، در تعمیم آن به سایر جوامع باید احتیاط نموده و مسائل و تفاوت های فرهنگی لحاظ شود. در این راستا پیشنهاد می شود تا پژوهش در سایر شهرها با فرهنگ های متفاوت تکرار شده و نتایج مورد مقایسه قرار گیرد. در راستای کاربرد نتایج نیز به مشاوران خانواده پیشنهاد می شود تا در مواجهه با زوجین دارای تعارضات زناشویی به الگوهای ارتباطی ارائه شده در این پژوهش توجه داشته و مداخلاتی در جهت آموزش به زوجین در ارتباط درست و سالم با یکدیگر ارائه نمایند. هم چنین به معاونت اجتماعی دادگستری، سازمان تبلیغات، شهرداری و مراکز مربوطه پیشنهاد می شود تا برنامه‌های کاربردی و آموزشی مناسب مبتنی بر آموزش الگوهای ارتباطی درست در روابط بین فردی زوجین در فرهنگسراهای سطح شهر برگزار نمایند.

تعارض منافع

هیچگونه تعارض منافعی بین نویسندگان این مقاله وجود ندارد.

حمایت مالی

این پژوه بدون حمایت مالی هیچ نهاد خاصی انجام شاده است.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر اصول اخلاقی پژوهش از جمله رازداری، محرمانه ماندن و حریم خصوصی افراد رعایت شد و شرکت در پژوهش هیچ‌گونه آسیب احتمالی برای شرکت‌کنندگان نداشته است.

تقدیر و تشکر

نویسندگان این مقاله بدین‌وسیله از تمامی کسانی که در راستای اجرای این تحقیق همکاری نمودند کمال تشکر و قدردانی رادارند.

References

1. Emami Kalesar L, Rasouli M. The relationship between relational beliefs, relational attributes and marital happiness. Applied Psychology. 2018;11(4):393-410.

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOI: 10.48305/21.4.637]

2. Preda M, Mareci A, Tudoricu A, Taloș A-M, Bogan E, Lequeux-Dincă AI, et al. Defining the Concept of Family through the Lens of Fertile-Aged Women in Bucharest, Romania—between Traditionalism and Inclusion. Sustainability. 2020;12(7):2691.
3. Tasew AS, Getahun KK. Marital conflict among couples: The case of Durbete town, Amhara Region, Ethiopia. Cogent Psychology. 2021;8(1):1903127.
4. Donohue WA. Communication, marital dispute, and divorce mediation: Taylor & Francis; 2023.
5. Mobashery F, Sanagouye-Moharer GR, Shirazi M. The effectiveness of Ellis emotional rational therapy on psychological well-being, the resilience of women on the verge of divorce in Zahedan. Journal of Research in Behavioural Sciences. 2022;19(4):610-9.
6. Umberson D, Thomeer MB, Williams K. Family status and mental health: Recent advances and future directions. Handbook of the sociology of mental health. 2013:405-31.
7. Bahmani Makvandzadeh P, Koraei A, Alavi SZ, Hashemi SE. Evaluating the Model of Direct and Indirect Effects of Origin Family Function and Perception of Parents' Marriage on Depression and Marital Quality in Women: The Mediating Role of Emotional Maturity. Journal of Research in Behavioural Sciences. 2022;19(4):671-85.
8. Widiastuti D, editor Marital satisfaction in individuals who remarry after divorce. International Conference on Psychological Studies (ICPSYCHE 2020); 2021: Atlantis Press.
9. Cribbet MR, Smith TW, Uchino BN, Baucom BR, Nealey-Moore JB. Autonomic influences on heart rate during marital conflict: Associations with high frequency heart rate variability and cardiac pre-ejection period. Biological Psychology. 2020;151:107847.
10. Al-Bahrani MA. Post-Divorce experience within Arab context: Gender differences. International Journal of Social Science and Humanity. 2021;11(3):54-8.
11. Young ME, Long LL. Counseling and therapy for couples: Thomson Brooks/Cole Publishing Co; 1998.
12. Hasani-Moghadam S, Ganji J, Sharif Nia H, Aarabi M, Khani S. Factors Associated with Iranian Couple's Communication Patterns: A Scoping Review. Journal of Mazandaran University of Medical Sciences. 2019;29(177):222-39.
13. Jalali N, Heidari H, Davoudi H, Aleyasin SA. The Comparison of the Effectiveness of Emotion Focused Therapy and Gottman's Relationship Enrichment on Woman's Communication Patterns. Journal of Research in Behavioural Sciences. 2019;17(2):265-79.
14. Namdarpour F, Bolghan-Abadi M. Study of the role of Aggression, Communication Patterns, Sexual Satisfaction in Predicting the Dyadic Adjustment. Journal of Research in Behavioural Sciences. 2019;16(3):255-63.
15. Behrens BC, Sanders MR, Halford WK. Behavioral marital therapy: An evaluation of treatment effects across high and low risk settings. Behavior Therapy. 1990;21(4):423-33.
16. Javidi N, Solaymani AA, Khodanakhsh A, Samadzadeh M. The effectiveness of emotionally focused couples therapy (EFT) to improve communication patterns in couples. Journal of Research in Behavioural Sciences. 2013;11(5):402-10.
17. Heavey CL, Larson BM, Zumtobel DC, Christensen A. The Communication Patterns Questionnaire: The reliability and validity of a constructive communication subscale. Journal of Marriage and the Family. 1996:796-800.
18. Ortigueira S, Siassi N. Income assistance, marriage, and child poverty: An assessment of the Family Security Act. Economic Modelling. 2022;111:105827.
19. Papp LM, Goeke-Morey MC, Cummings EM. Linkages between spouses' psychological distress and marital conflict in the home. Journal of Family Psychology. 2007;21(3):533.
20. Basri B, Anom E. Communication Patterns of the Head of Religious Affairs Office (KUA) in Reducing the Divorce Rate. Ilomata International Journal of Social Science. 2023;4(1):65-73.
21. Guetto R, Vignoli D, Bazzani G. Marriage and cohabitation under uncertainty: The role of narratives of the future during the COVID-19 pandemic. European Societies. 2021;23(sup1):S674-S88.

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOI: 10.48305/21.4.637]

22. Stanley SM, Markman HJ. Helping couples in the shadow of COVID-19. Family process. 2020;59(3):937-55.
23. Parvandi A, Arefi M, Moradi A. The role of family functioning and couples communication patterns in marital satisfaction. Family Pathology, Counseling and Enrichment Journal. 2016;2(1):54-65.
24. Nel AJS. The relationship between communication and low marital satisfaction: a rapid review: North-West University (South-Africa); 2021.
25. Yalcin BM, Karahan TF. Effects of a couple communication program on marital adjustment. The Journal of the American Board of Family Medicine. 2007;20(1):36-44.
26. Watkins SJ, Boon SD. Expectations regarding partner fidelity in dating relationships. Journal of Social and Personal Relationships. 2016;33(2):237-56.
27. Shackelford TK, Besser A, Goetz AT. Personality, marital satisfaction, and probability of marital infidelity. Individual differences research. 2008;6(1)
28. Shaleha RRA. The Cheating Heart: Phenomenology of Women Who Decided to Have Marital Infidelity. Jurnal Psikologi. 2021;20(2):109-22.
29. Sanagoi M, Jan Bozorgi M, Mahdavian A. The relationship between religious adherence and couples' communication patterns. Psychology and religion. 2011;16(4):103-20.
30. South Richardson D. Everyday aggression takes many forms. Current Directions in Psychological Science. 2014;23(3):220-4.
31. Arriaga XB, Schkeryantz EL. Intimate relationships and personal distress: The invisible harm of psychological aggression. Personality and Social Psychology Bulletin. 2015;41(10):1332-44.
32. Carroll JS, Nelson DA, Yorgason JB, Harper JM, Ashton RH, Jensen AC. Relational aggression in marriage. Aggressive Behavior. 2010;36(5):315-29.
33. Khazaei S, Navabinejad S, Valiollah F, Zahrakar K. Psychometric properties of Covert Relational Aggression Scale. Quarterly journal of research in psychological health. 2016;10(2):75-88.
34. Clifford CE. Attachment and covert relational aggression in marriage with shame as a potential moderating variable: A two wave panel study: Brigham Young University; 2013.

© 2022 The Author(s). Published by Isfahan University of Medical Sciences. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOI: 10.48305/21.4.637]